

ECONOMIA CUNOAȘTERII: UNELE REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

*Membru corespondent al AȘM
Grigore BELOSTECINIC*

KNOWLEDGE-BASED ECONOMY: REALITIES AND PERSPECTIVES FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the paper are considered some important features of a knowledge-based economy in the context of developing competitiveness; instruments used by the European Union in the field of innovation which may be useful for the Republic of Moldova; is substantiated the need in building a knowledge-based society in the Republic of Moldova and most important actions necessary to achieve this objective.

Este bine cunoscut faptul că știința, tehnica, inovarea, utilizarea cunoștințelor, de-a lungul timpului au avut un rol important și și-au adus contribuția lor unică la dezvoltarea social-economică a civilizației umane, în susținerea progresului economic la general. Totodată, societatea contemporană ajunge să fie tot mai mult o societate bazată pe cunoaștere și informație, o societate a civilizației globale, informația devenind, de fapt, o resursă strategică și fundamentală, asemănătoare capitalului în societatea industrială, și cu un impact hotărâtor asupra dezvoltării și prosperității oricărei națiuni. În statele cele mai avansate din punct de vedere economic, folosirea intensivă a cunoașterii este recunoscută ca principal factor de progres.

Japonezii au fost primii care au înțeles acest lucru, la nivel național. **Toshivo Doko**, supranumit „împărat al succesului japonez”, încă la sfârșitul anilor '60 declara: „Noi nu avem nici resurse naturale, nici putere militară. N-avem decât o singură resursă: capacitatea de invenție a creierilor noștri. Ea este nelimitată și trebuie să ne-o manifestăm. Trebuie să educăm, să specializăm, să echipăm. Această putere a minții, prin forța lucrurilor, va deveni, într-un viitor apropiat, bunul comun cel mai prețios, cel mai creativ al întregii omeniri” [1].

Nu a fost o simplă întâmplare nici obiectivul strategic stabilit la Lisabona în anul 2000 ca Uniunea

Europeană să devină, către anul 2010, cea mai competitivă și dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere, capabilă de creștere economică sustenabilă și o mai mare coeziune socială. Chiar dacă, din mai multe considerente, acest obiectiv s-a dovedit a fi irealizabil, cel puțin deocamdată.

Odată cu lansarea *Strategiei Lisabona*, a devenit evidentă dorința de a clarifica, inclusiv sub aspect științific, conținutul și obiectivele ei, s-au intensificat preocupările din domeniul cercetării – dezvoltării – inovării etc.

Cu toate acestea, până în prezent nu a fost elaborată și definitivată o teorie a acestui proces, existând și mai multe denumiri ale fenomenului în cauză, precum societatea postindustrială, societatea postcapitalistă, societatea informațională, economia digitală, noua economie, societatea bazată pe cunoaștere și informații, economia bazată pe cunoaștere etc. Sunt modalități diferite prin care se încearcă identificarea schimbărilor ce au avut și continuă să aibă loc în lume în contextul progresului tehnico-științific, globalizării, inovării, dezvoltării durabile etc., condiții în care, alături de factorii tradiționali, cunoașterea se impune ca un factor cu un rol determinant în progresul economic, iar capacitatea unei țări de a beneficia de pe urma cunoașterii acumulate devine hotărâtoare pentru succesul economiei acestui stat.

Tranziția de la societatea industrială la următoarea fază a dezvoltării economice nu înseamnă că, după epoca industriei, nu va mai exista industrie. Vechea economie și noua economie coexistă umăr la umăr. Laureatul Premiului Nobel în domeniul economiei, Joseph E. Stiglit estimează că noua economie *digitală* deține, deocamdată, mai puțin de 10 la sută din economia SUA. Noua industrie devine una automatizată și robotizată, cibernetizată și informatizată [2].

Vorbind despre trăsăturile principale ale economiei bazate pe cunoaștere, în contextul dezvoltării competitivității, de regulă se menționează următoarele:

- ✓ competitivitatea unei firme din economia cunoașterii este determinată în mare măsură de capacitatea acesteia de a dobândi, disemina și valorifica cunoașterea și informația;
- ✓ are loc deplasarea dinspre omogenitatea produselor și nediferențiere către eterogenitatea extremă în vederea satisfacerii nevoilor specifice ale unor nișe ale pieței;
- ✓ crește rolul muncii creative și flexibilității la angajarea în câmpul muncii;
- ✓ scade importanța economiei la scară, ca avantaj

competitiv, și valoarea economică ridicată a *scării reduse*;

- ✓ crește importanța descentralizării decizionale, creativității și flexibilității în întreprinderi;
- ✓ necesitatea unei mai mari capacități de procesare a informațiilor și a unei mai bune coordonări a sistemelor de afaceri;
- ✓ schimburi permanente de informații în vederea promovării parteneriatelor în afaceri;
- ✓ crește importanța timpului (vitezei) ca factor al competitivității, în condițiile în care concurența dintre firme se bazează tot mai mult pe timp și rapiditatea reacțiilor.

Indiferent dacă sunt mari sau mici, puternice sau slabe, țările sunt egale în fața noilor reguli ale jocului schimburilor economice internaționale. Trebuie să recunoaștem, în acest context, că teoria concurențială și cea a avantajelor competitive au fost elaborate în baza experienței economiilor (statelor) mari și în cu totul alte situații economice. Globalizarea economică, deschiderea economiilor, competiția externă puternică au făcut ca sursele tradiționale de avantaje, precum asimilarea tehnologiilor existente, producția de masă generatoare de economie la scară, hegemonia unor corporații transnaționale în industrie, piețele stabile de desfacere să-și piardă actualitatea și eficiența. Aceasta oferă noi șanse și economiilor mici, precum este și cea a Republicii Moldova.

Trebuie să recunosc aici, că marea parte a economiei noastre continuă să se bazeze pe utilizarea extensivă a factorilor de producție. Tehnologiile noi se asimilează preponderent prin importuri și investiții străine. Există și o parte a economiei care poate fi considerată ca aparținând unei economii bazate pe investiții, apar și embrionii unei economii bazate pe inovare, în special în sectorul Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale, domeniu cu un potențial competitiv ridicat. În acest context, Republica Moldova continuă să prezinte serioase decalaje de competitivitate în raport cu majoritatea absolută a statelor europene, la nivelul tuturor elementelor care determină capacitatea competitivă, iar decalajul cel mai mare se manifestă, în primul rând, în ceea ce privește inovarea și cercetarea-dezvoltarea, domeniul societății informaționale. În acest context, pentru a fi competitivă, o economie trebuie să se bazeze pe populație educată și calificată, infrastructură informațională dezvoltată, un sistem inovativ eficient și un sistem economic și instituțional care să susțină ceea ce a fost indicat mai sus. Iată de ce, în situația în care creșterea

competitivității economice reprezintă o prioritate, obiectivul de dezvoltare a unei economii inovative trebuie să fie la fel unul prioritar. Cu atât mai mult cu cât investigațiile și analizele pe care le-am efectuat demonstrează existența unei corelații reale între gradul de inovare a economiei și produsul intern brut pe cap de locuitor sau productivitatea națională, în sensul că, cu cât mai înalt este estimat gradul de inovare al unei economii, cu atât mai mare este și valoarea acestor indicatori. Anume statele cu o pondere mai mare a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare în PIB au și o poziție mai bună în clasamentele mondiale ale competitivității, ceea ce determină necesitatea creșterii investițiilor în acest domeniu.

Trebuie să recunoaștem, că pe parcursul ultimilor ani cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare au înregistrat și în Republica Moldova o creștere continuă, atât în valori absolute, cât și raportate la PIB. Este apreciable acest lucru. Și chiar dacă, la acest capitol, mai avem de recuperat decalaje considerabile în raport cu statele europene dezvoltate, problema cea mare pentru Republica Moldova este că ponderea esențială în cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare (respectiv, a personalului implicat în cercetare-dezvoltare) continuă să revină mijloacelor bugetare (sectorului public), constatându-se o implicare foarte redusă a sectorului privat în acest domeniu, tendință absolut contrară celei stabilite pe plan european și mondial.

De menționat că lipsa cercetării private (în întreprinderi) stopează dezvoltarea cererii în cadrul pieței de cercetare, prin faptul că nu apare nevoia de asimilare a rezultatelor cercetării. O implicare mai consistentă a sectorului privat în activitatea de cercetare-dezvoltare-inovare poate fi atinsă și prin susținerea din partea statului, inclusiv prin granturi, subvenționări sau credite fiscale. Să ne amintim de faptul, că și Uniunea Europeană depune eforturi susținute pentru recuperarea decalajelor de creștere economică față de Statele Unite și Japonia, așezând domeniul cercetare-dezvoltare la baza acestor demersuri. Revizuirea *Strategiei Lisabona* în anul 2005 a reconfirmat obiectivul stabilit la Barcelona de a aloca 3 la sută din PIB pentru cercetare-dezvoltare până în anul 2010, dar din acestea: 1 procent trebuie să revină cheltuielilor publice și altele 2 procente sectorului privat.

Prezintă interes și instrumentele mai importante aplicate de Uniunea Europeană în domeniul inovării, instrumente care pot fi utile și pentru Republica Moldova atunci când este vorba despre ceea ce trebuie de făcut. Mă refer aici la:

1. **Crearea Institutului European de Tehnologie**, primele proiecte ale acestuia vizând măsuri de preîntâmpinare a schimbărilor climatice și dezvoltarea politicii energetice a UE.

2. **Crearea de clustere**, fiind evident faptul că performanțele economice sunt influențate de capacitatea de cooperare în activitatea inovativă. Chiar dacă clusterelor sunt, de regulă, aglomerări economice formate în mod spontan într-un spațiu geografic bine determinat, statul poate încuraja crearea acestora, în mod deosebit când ele sunt organizate în jurul centrelor de cunoaștere (universități sau institute de cercetare).

3. Se elaborează propuneri de inițiative pentru a **dezvolta zone cu mare potențial de creștere economică și valoare socială**. (Pentru Republica Moldova acestea ar putea fi: or. Bălți, care are o infrastructură bine dezvoltată, potențialul industrial parțial păstrat, forța de muncă calificată; or. Ungheni, avantajat de apropierea sa de hotarele Uniunii Europene și or. Iași; or. Cahul la fel avantajat de apropierea de Galați și portul Giurgiulești).

4. Se încearcă **promovarea inovării** nu doar în industria producătoare, dar și în **domeniul serviciilor**, urmând să fie create și primele incubatoare inovative în sectorul serviciilor.

5. Se întreprind acțiuni în vederea îmbunătățirii Sistemului European de Standardizare.

6. Se intensifică promovarea parteneriatului public și privat pe tematici cum ar fi: industria nepoluantă și eco-inovarea, politica de clustere, serviciile de inovare și, desigur, IMM-urile inovative.

Este de remarcat și faptul, că IMM-urile reprezintă o mare parte a economiei și industriei Europei. Cele peste 23 milioane de IMM-uri din UE reprezintă 99 la sută din totalul afacerilor și acoperă, în unele domenii (cum ar fi sectorul textil), până la 80 la sută din locurile de muncă.

Mai putem menționa, în acest context, că producerea de cunoștințe poate fi considerată ca un nou domeniu (subdomeniu) de activitate. Or, fiind rezultatul unei activități umane, de cercetare și inovare, și având o valoare de piață, cunoștințele, ca orice bun economic, pot și trebuie să fie comercializate în cadrul pieței. În calitate de cumpărători pot fi atât firmele private, cât și statul, ca reprezentant al intereselor și necesităților sociale. Evident că acesta va aborda problema accesului liber și gratuit la cunoștințe, va solicita elaborarea unor noi **teorii economice**, noi scheme de **finanțare**

a cercetării, noi probleme care țin de **contabilizarea** activelor nemateriale etc.

Apare un nou domeniu al științei – **economia cunoașterii**. Acesta presupune un nou stil de conducere – **managementul cunoașterii** și al **cunoștințelor** – care utilizează conceptul de capital intelectual sub formă de bunuri și active intangibile și își propune să explice subiecte cheie, precum adaptarea organizațională, creșterea competențelor etc.

Cunoașterea nu înseamnă doar producția bunurilor care înglobează o mare cantitate de știință și tehnologie, ci și îmbunătățirea produselor existente, capacitatea de a obține în timp real informații despre piețe, canale de distribuție, preferințele consumatorilor, găsirea de noi grupuri de clienți sau intrarea pe noi piețe, creșterea importanței mărcilor comerciale – sunt sarcini noi în fața **științei marketingului**, nemaivorbind despre faptul că însăși activitatea de cercetare-dezvoltare-inovare trebuie să fie organizată pornind de la nevoile consumatorilor. Aceasta impune necesitatea promovării unor cooperări și parteneriate dintre economie și știință, indiferent de originea sursei de finanțare, iar implementarea funcției de marketing presupune nu altceva decât orientarea activității de cercetare spre nevoile potențialilor clienți, adaptarea activității instituțiilor de cercetare la necesitățile pieței.

Economia bazată pe cunoaștere reclamă și un rol mai mare al **universităților** în societate. În primul rând, universitățile trebuie să-și revadă misiunile sale. Pe lângă instruire și furnizarea de cadre, ele trebuie să preconizeze impulsivitatea activităților de cercetare și comercializare a produselor cercetării, să se implice mai insistent în transferul de cunoștințe și tehnologii.

La fel, universitățile trebuie să conștientizeze, că studentul secolului XXI este diferit de studentul generațiilor anterioare. El solicită relații de parteneriat cu profesorii, metode interactive de instruire, sisteme on-line de comunicare student-profesor. El trebuie să-și formeze abilitatea de a înțelege și de a accepta diferențele culturale, de a gândi critic, de a aborda problemele dintr-o perspectivă globală, de a lucra în cooperare, de a fi capabil să-și schimbe stilul de viață și obiceiurile de consum, astfel încât să asigure și protecția mediului ambiant etc.

Universitățile urmează să conștientizeze și faptul, că educația nu mai are frontiere. Ea devine una transnațională. Iată de ce se impune și necesitatea

promovării unor **universități inovative globale**, iar pentru a fi mai bune universitățile au nevoie de două lucruri. În primul rând, mai multă autonomie. Și, în al doilea rând, mai mulți bani, adică o finanțare mai bună.

În concluzie, putem menționa:

1. Edificarea societății bazate pe cunoaștere a devenit un scop rațional pentru toate statele lumii, inclusiv pentru Republica Moldova. Aceasta reprezintă astăzi unica cale spre competitivitate și prosperitate economică.

2. Republica Moldova are nevoie de constituirea unui mediu de afaceri favorabil inovării și o politică clară și realistă în domeniu, care să pornească de la stimularea activităților de cercetare-dezvoltare-inovare. Este nevoie de o abordare sistemică a inovării, în contextul relațiilor și intereselor tuturor actorilor participanți la acest proces: universități, instituții de cercetare, finanțatori și, nu în ultimul rând, statul.

3. În ceea ce privește cercetarea și dezvoltarea, este necesară deplasarea accentelor spre inovare și transfer tehnologic, din nevoia de a transforma cât mai rapid rezultatele cercetării în produse pe piață. Astfel, probabil, în termen scurt, pentru Republica Moldova este mai importantă preluarea de tehnologii în raport cu crearea de tehnologii din perspectiva de creștere accelerată a productivității.

În acest context, devine importantă și promovarea cooperării științifice și tehnologice cu mari companii transnaționale (din țară și din străinătate), ceea ce ar oferi acces la cercetarea avansată și la înalte tehnologii.

4. Procesul de inovare va avea succes în Republica Moldova numai dacă cunoștințele noi vor fi valorificate în economie, vor fi asimilate de întreprinderi. Din această perspectivă, drept motiv pentru susținerea cercetării-dezvoltării-inovării trebuie să fie efectul economic stabilit în baza unor analize de eficiență și rentabilitate.

5. Vorbind despre integrarea efectivă a cercetării noastre în spațiul european al cercetării, devine important să ne găsim locul și rolul nostru în cercetarea științifică europeană, nișa noastră pe piața europeană a cercetării-dezvoltării-inovării. În acest sens, este necesară identificarea domeniilor prioritare în care ar fi concentrată activitatea de cercetare-dezvoltare-inovare, care ne-ar asigura un avantaj competitiv pe piața europeană a cercetărilor.

Bibliografie

1. Grigorie-Lăcriță N. Standardele cunoașterii // Tribuna Economică, 5 aprilie 2006, p.29-34.
2. Joseph E. Stiglitz, Carl E. Walsh. Economic. –București, Editura Economica, 2005, - 783p.

Glebus Sainciuc. *Lăptăresele*. U/p, anul 1957